

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-259-3-34>

**PEDAGOGICAL MENTALITY OF THE FUTURE TEACHER
IN THE PREPARATION OF MASTER'S STUDENTS
OF HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

**ПЕДАГОГІЧНА МЕНТАЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО
ВИКЛАДАЧА У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРАНТІВ
ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Vykhrushch V. O.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Professor of the Department
of Psychology and Pedagogical
Education Pylyp Orlyk International
Classical University of Mykolayiv
Mykolayiv, Ukraine*

Вихрущ В. О.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології
та педагогічної освіти
Національний класичний університет
імені Пилипа Орлика
м. Миколаїв, Україна*

Piechota O. M.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Professor of the Department
of Pedagogy of the Higher School
Khmelnyskyi Humanitarian and
Pedagogical Academy of Khmelnytskyi,
Khmelnyskyi, Ukraine*

Пехота О. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
вищої школи
Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія
м. Хмельницький, Україна*

Romanyschyna L. M.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Professor
of the Department of Pedagogy
Khmelnyskyi Humanitarian and
Pedagogical Academy of Khmelnytskyi
Khmelnyskyi, Ukraine*

Романишина Л. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія
м. Хмельницький, Україна*

Підготовка магістрів як різновекторна система передбачає формування у майбутніх спеціалістів загальнометодичних знань, які дозволять їм у майбутньому займатися викладацькою діяльністю. Разом з тим, досвід викладання "Методики навчання..." у магістратурі непедагогічного вищого навчального закладу свідчить про те, що загальноприйняті підходи у цих умовах пов'язані із певними

об'єктивними психолого-педагогічними проблемами. Це стосується ментальності майбутнього фахівця та його "Я-концепції", що може стати підґрунтям для виконання ним функціональних обов'язків педагога. Ментальність (від давньолат. *Mentalis* – розумовий), спосіб мислення, сукупність розумових навичок, духовних настанов і куль-турних традицій, притаманних окремій людині або цілої спільноти (увів у науковий обіг американський філософ Р. Еммерсон).

Згідно авторського дослідження сформованості педагогічної ментальності як характеристики магістрантів непедагогічних вищих навчальних закладів - майбутніх викладачів, зазначимо, що лише 14 % відсотків опитаних мають ментальність, що умовно може стати підґрунтям для виконання ними функціональних обов'язків педагога, а бажання стати таким - лише 4%. Власний досвід підготовки магістрантів як майбутніх педагогів у педагогічних і непедагогічних вищих навчальних закладах дозволяє стверджувати, що сформованість "професійного менталітету" у магістрантів обидвох категорій порізному виглядає через ментальні відмінності у "Я-концепції" особистості та "Я-концепції" викладача. Однією із причин таких відмінностей є наявність/відсутність позитивного досвіду спілкування із педагогом/ педагогами у школі та байдуже/нейтральне/негативне ставлення до педагогічної діяльності як такої (іншими словами емпатійність - бажання/небажання аналізувати педагогічну взаємодію як ситуацію із власного життя). Натомість у професійній діяльності педагога (у тому числі, викладача вищого навчального закладу) вирішальну роль відіграє саме "Я-концепція" особистості як майбутнього викладача, яка базується на емпатійності людини – важливій складовій вказаного феномена [1; 2; 3].

Емпатія вважається важливим чинником особистісного розвитку у професійній діяльності. Вона розглядається як ефективний засіб розкриття і розвитку міжособистісних стосунків, моральних відносин, естетичних норм, що культивуються. Емпатія сприяє налагодженню гуманних взаємин, альтруїстичного стилю поведінки. Емпатійне співчуття, співпереживання виступає мотивом-посередником у діяльності допомоги. Емпатійність розглядається також і як засіб обмеження людиною своєї агресивності. І, нарешті, емпатія – необхідний складник емоційної зрілості людини, фактор між-особистісного порозуміння. В.Бойко вирізняє такі провідні елементи досліджуваного феномена: раціональну емпатію, яка здійснюється за допомогою зв'язку, уваги до іншої людини, інтенсивної аналітичної переробки інформації про неї; емоційну емпатію, що реалізується за

допомогою емоційного досвіду (переживань, відчуттів) у процесі віддзеркалення стану іншого; інтуїтивну емпатію, що включає засоби віддзеркалення іншого; інтуїтивність, що дає змогу обробляти інформацію про партнера на несвідомому рівні. Ось чому емпатія розглядається як професійно важлива якість майбутнього викладача. Основними критеріями визначення рівня розвитку соціальної рефлексії як інтегральної характеристики педагогічної ментальності вважалися: здатність до самоаналізу; вміння самовизначатися за умов дезорієнтуючих впливів; спроможність регулювати поведінку, співвідносячи її із очікуваннями значущих інших. З огляду на це, в умовах трирівневої підготовки фахівця у вищих навчальних закладах України зазначимо, що у загальнометодичній підготовці магістранта непедагогічного вищого навчального закладу емпатія та рефлексія відіграють ще одну недосліджену функцію. Саме соціальна рефлексія у взаємозв'язку із емпатією створюють особистісне підґрунтя для формування ментальності майбутнього викладача, забезпечення загальнопедагогічної підготовки магістрів та психолого-педагогічної основи засвоєння педагогічних дисциплін і методики викладання у вищому навчальному закладі.

Специфіку сформованості емпатійності на виборках студентів різного фахового спрямування засвідчили результати проведеного у 2009–2022 роках дослідження. Показники рівня розвитку емпатійності за результатами методики діагностики рівня емпатії І. Юсупова [3] є такими (за рівнями: високий – середній – низький): програмісти, технологи – відповідно 6 % (4 особи), 83 % (57 осіб), 11 % (8 осіб); інженери – відповідно 8 % (3 особи), 92 % (34 особи), низький рівень відсутній; психологи, практичні психологи – відповідно 7 % (3 особи), 93 % (37 осіб), низький рівень відсутній; педагоги – відповідно 15 % (6 осіб), 85 % (34 особи), низький рівень відсутній; менеджери – 9 % (2 особи), 82 % (18 осіб), 9 % (2 особи) [1; 2, с. 69]. Діагностування рівня емпатійних здібностей за методикою В.Бойка дозволяє стверджувати: більшість магістрантів, які навчаються за технічним фаховим спрямуванням (а це програмісти, технологи), мають дещо занижену здатність до емоційного відгуку на переживання інших людей (загальний середній бал – 17,2). Дослідницею О. Кормило [2] встановлено, що студентам-інженерам також притаманний занижений рівень розвитку емпатії (загальний середній бал – 17,18). Магістранти – менеджери здебільшого мають занижений рівень емпатійності (загальний середній бал – 20,68). Значна частина магістрантів гуманітарного фахового спрямування (педагоги, психологи) мають дещо

вищій середній рівень розвитку емпатії: у майбутніх психологів рівень розвитку емпатії відповідає загальному середньому балу 24,15; у студентів-педагогів зафіксовано загальний середній бал – 29,33.

Згідно результатів авторського дослідження (2010–2022 рр.), досліджень І. Тильчик, І. Юсупова та В. Бойка [3] можна констатувати, що у магістрантів технічних навчальних закладів динаміка змін не є позитивною, а показники емпатії суттєво нижчі (середній рівень – 14 % опитаних; низький рівень – 86 % опитаних) у порівнянні із магістрантами педагогічного вищого навчального закладу (із суттєвою позитивною динамікою до ІУ курсу 41,2 % – високий рівень; 34,8 %, – середній рівень; 24 % – низький рівень) та із психологами-магістрантами (21,7 % – високий рівень; 43,3 %, – середній рівень; 35 % – низький рівень). За таких умов масова підготовка магістранта як викладача не може бути ефективною.

Подібний висновок щодо ефективності впливу освітнього середовища на фахове становлення майбутнього спеціаліста як викладача в умовах магістратури зроблено і психологами, які досліджували формування емпатійності студентів технічного та гуманітарного спрямування: "...1) ...емпатійність знаходиться на середньому та низькому рівні розвитку, позаяк освітньо-професійне середовище закладу вищої освіти не чинить значного впливу на розвиток емпатійності як важливої особистісної та професійної якості. Отже, постає необхідність враховувати психолого-педагогічні умови фахової підготовки за відповідним напрямом... 2) умовами розвитку особистісних та професійних якостей майбутнього спеціаліста є специфічні умови освітнього процесу, які ініціюють розвиток особистісних та професійно важливих якостей особистості. Такими психолого-педагогічними умовами розвитку емпатійності є діалогізація освітнього процесу та моделювання навчально-професійних ситуацій" [1, с. 48].

Література:

1. Вихрущ В.О., Романишина Л.М. Аналіз ефективності змістового компоненту підготовки викладача в умовах магістратури технічного закладу вищої освіти. *Педагогічний дискурс*. Випуск 24. 2018. С. 36–49.

2. Кормило О. Особливості розвитку емпатійності у студентів різного фахового спрямування. *Психологія особистості*. 2011. №1 (2). С. 64–70.

3. Юсупов И. М. *Вчувствование, проникновение, понимание*. Казань: Изд-во Казан. Ун-та. 1993. 214 с.